

Verder zal het menig wetenschapper verbazen dat pas aan het eind (p. 299) enige uitleg over zijn onderzoeksmethodes wordt verschaft en dan nog bij wijze van kanttekening.

CACHET bespeelt in zijn boek, dat hij in 1990 als proefschrift verdedigde aan de Rijksuniversiteit te Leiden, de vele, verschillende hoeken van het politie-veld.

De overheid kan bij CACHET terecht voor een politiebeleid gesteund op samenwerking en integratie.

Voor iemand uit de (politie)praktijk kunnen zijn omschrijvingen van politie en sociale controle verhelderend werken en bieden de gedocumenteerde case-studies een basis voor verder nadenken.

De wetenschappelijke wereld, ten slotte, spreekt hij aan door de kracht van meer fundamenteel sociaal-wetenschappelijk onderzoek aan te tonen en stimuleert hij tot theorievorming rond sociale controle, die de loutere situationele sociale controle overstijgt.

Peter COLLE

Fijnaut, Cyrille, Moerlant, Hans en uit Beijerse, Jolande, Een winkelboulevard in problemen, Samenleving en Criminaliteit in twee Rotterdamse buurten, Gouda Quint, Arnhem, 1991, IX + 193 p., ISBN 90-6000-804-9.

Het zou verbazing kunnen wekken in een onderzoeksverslag dat zich expliciet als een evaluatiestudie van een criminaliteitspreventief project aandient, te lezen dat, het 'gegeven de opzet en het verloop van het project, onmogelijk is om ten aanzien van de respectieve activiteiten vast te stellen of zij enigerlei effect hebben gehad op de ontwikkeling van de veiligheidsproblematiek'.

Wie het boek doorneemt moet echter vaststellen dat de auteurs deze 'zwakte' zinvol weten om te buigen tot een meer globale kritiek op de achterliggende uitgangspunten van een dergelijk type projecten en er daarbij in slagen een alternatieve probleembenadering van criminaliteit 'in' de samenleving uit de doeken te doen.

In het werk lopen zeven hoofdstukken lang twee argumentatielijnen tegen elkaar op te boksen. Enerzijds willen de auteurs met het boek een poging wagen tot een wetenschappelijke evaluatie van een globaal criminaliteitspreventief project in een Rotterdamse winkelstraat. Anderzijds wijzen de auteurs op de premissen die besloten liggen in projecten uit de traditie van 'Samenleving en Criminaliteit' zoals deze door de Nederlandse overheid worden gepropageerd en worden er aanzetten gegeven om daarbij alternatieve concepten en vraagstellingen te introduceren.

Algemeen uitgangspunt van zowel de projectmatige aanpak als van de theoretische kritiek vormen de stelregels van het beleidsplan 'Samenleving en Criminaliteit'.

De auteurs vinden in dit beleidsplan een vijftal oorzakelijke stellingen betreffende de criminaliteitsproblematiek geïnspireerd door zowel de sociale controle theorie als de gelegenheidstheorie: meer goederen in omloop, minder controle door het verval van gezin, kerk en school, delegitimatie van de overheid, jongerenwerkloosheid en gedaald informeel en formeel toezicht.

Het project ter studie, Boulevard Zuid, wenst expliciet bij deze principes aan te sluiten. Het betreft de aanpak van 'problemen' die winkeliers in een grote winkelstraat op de linker Maasoever van Rotterdam ondervinden. Een aantal specifieke acties worden hierbij project-

---

R., JEFFERSON, T., *Interpreting Policework*, London, Allen & Unwin, 1987, 13 e.v., 281, 290; GIDDENS, A., *Sociology*, Cambridge, Polity Press, 1989, 121, 302-303, 305, 319-321.

matig samengebracht en (in meer of mindere mate) gerealiseerd. We zetten ze kort op een rijtje: een workshop criminaliteitspreventie, alarmketens voor winkeliers, de mogelijkheid tot het telefonisch aangeven van misdrijven, het aanstellen van een wijkagent als vast aanspreekpunt in de buurt, een regeling voor een versnelde afhandeling van op Boulevard Zuid gepleegde feiten en het verspreiden van een brochure met preventietips.

Tot hier de voorstelling van een project dat niet echt uitblinkt door originaliteit, maar waarbij een eigenzinnige evaluatiepoging blijkbaar roet in het eten komt gooien. Het gehele project (en ook het boek) wordt doorkruist met zowel de onvrede van de onderzoekers over de wijze waarop het project haar criminaliteitsprobleem conceptualiseert en daarop poogt in te spelen, als de onvrede van de projectleiding over de wijze waarop de wetenschappelijke evaluatie zich voltrekt en een impact wil hebben op het verloop en de vormgeving van het gehele project. De actoren bewandelen hier verschillende wegen die elkaar niet meer zullen kruisen.

Fundamenteel is hierbij het conflict om de primaire probleemafbakening en -conceptualisering. Stelt de projectleiding dat er een zwaar criminaliteitsprobleem bestaat dat als dusdanig aan de grond ligt van de noodzaak van de vermelde preventie-inspanning, dan blijkt reeds uit de eerste evaluatie-analyse dat dit probleem gerelativeerd moet worden en dat er zeker geen sprake was van een 'collectief' misdaadprobleem.

Hoewel het project zich daar allerminst aan stoort, verschuift de aandacht van de onderzoekers door dit ontbreken van een 'echt' criminaliteitsprobleem dat aan te pakken valt volgens de traditionele sociale controle recepten, zowel inhoudelijk, naar een meer globale veiligheidsproblematiek, als geografisch, naar de sociale woonomgeving van de bewuste winkelstraat, naar de volksbuurten 'Bloemhof' en 'Hillesluis'. Tegelijk worden de wetenschappelijke onderzoeksinstrumenten aangevuld en geheroriënteerd en wordt de gehanteerde theoretische benadering geherpositioneerd vanuit een meer Chicago-School gerichte benadering.

Voor de auteurs komt de essentie van een Chicago-School benadering neer op de vaststelling dat 'de ongelijke verdeling van criminaliteit tussen de buurten op een onrechtstreekse manier alles te maken had met verschillen op het punt van hun economische situatie. En wel in die zin dat in buurten waar deze situatie relatief slecht is – hoewel deze 'relativiteit' in het boek niet verder wordt geduid – de bevolking niet alleen veel sneller wisselt (mobiliteit) dan in andere buurten maar ook uit veel meer verschillende (etnische) groepen bestaat (heterogeniteit). Hierdoor zijn die buurten in sociaal opzicht gedesorganiseerd, wat wil zeggen dat zij geen gemeenschappelijk patroon van waarden en normen onder hun bewoners tot stand kunnen brengen en dat zij evenmin in staat zijn gemeenschappelijk ervaren problemen op te lossen. En dit vooral niet doordat veel van de buurtbewoners eigenlijk in het voortbestaan van de buurt geen belang stellen, en er dus geen onderlinge relatiepatronen ontwikkeld zijn waarvan een zekere informele controle kan uitgaan. Met het gevolg dat vrij ongecontroleerd allerhande misdadigheid kan worden bedreven.'

Toegepast op de omgeving van Boulevard Zuid klinkt deze hypothese bij de auteurs al veel mechanischer. Met een summier historisch onderzoek tonen ze de evolutie van twee buurten die model stonden voor de verworvenheden van de sociaal-democratie naar probleemgebieden waarin alle voorwaarden zijn vervuld voor (naar verhouding) veel vormen van zichtbare, al dan niet gewelddadige criminaliteit en voor betrekkelijk grote angst voor zulke misdaad: lage economische status, grote etnische heterogeniteit, hoge geografische mobiliteit van de bevolking en veel verstoorde familiale verhoudingen.

Onderzoeksmatig komt aldus onvermijdelijk naast de criminaliteitsproblematiek van een Samenleving en Criminaliteit-benadering, een ander en veel rijker aanbod aan vraagstellingen in beeld: de demografische ontwikkeling van de buurt, de socio-economische ontwikkeling en de bestaande of ontbrekende institutionele voorzieningen.

In de empirische uitwerking van deze benadering vindt het boek zijn sterkste kant: het is de auteurs aardig gelukt om zowel kwalitatief als kwantitatief materiaal zinvol te integreren om zo de vernieuwde problematiek rond de achtergestelde buurten op een indringende wijze te kunnen schetsen. Een indrukwekkend geheel aan bronnen wordt hiertoe aangewend: verschillende enquêtes en interviews met omwonenden en ondernemers, een analyse van een aantal geregistreerde politieactiviteiten, een analyse van de dagbladverslaggeving, een inventarisering van Samenleving en Criminaliteit projecten gericht naar overlast en criminaliteit in winkels en winkelcentra, evenals een analyse van een aantal secundaire bronnen.

De conclusie die de auteurs uit dit massale aanbod aan gegevens trekken is dan ook (voorspelbaar) dat niet een benadering à la Samenleving en Criminaliteit hier de juiste vragen stelt en het meest indringende beeld geeft van wat er zich in deze buurten afspeelt, maar integendeel een benadering met Chicago-School accenten voor de problematiek van deze buurten de meest relevante invalshoek vormt. In de voorbije decennia zijn er volop de condities vervuld voor een naar verhouding – tot andere buurten in de stad – omvangrijke, zichtbare al dan niet gewelddadige criminaliteit. De nieuwe bakens waarbinnen de problematiek en de preventie en evaluatieve vraagstelling vorm moeten krijgen zijn dan ook de mate aan heterogeniteit en mobiliteit van de bewoners, gegeven hun economische status.

Opvallend is daarbij de vaststelling dat volgens de bewoners zelf uit die achterstandsbuurten niet criminaliteit op zich als een centraal probleem naar voor komt. Dit zijn integendeel problemen van huisvesting (de algemene slechte staat van de woningen, de hoge huurprijs, de verloedering), de samenlevingsproblemen tussen diverse groepen mensen (mensen met weinig inkomen, werklozen, verslaafden, migranten) en problemen van werkloosheid, onderwijsachterstand en gebrek aan recreatieve voorzieningen. Een vaststelling die overigens ook door ander buurtgebonden onderzoek wordt bevestigd.¹

Eveneens komt hier de angst voor criminaliteit als eigen probleem aan de oppervlakte. Een angst die jammer genoeg als problematisch concept in het boek niet verder geduid wordt. Het ontbreken van enige aandacht voor de gedifferentieerde betekenissen die 'angstgevoelens' kunnen uitdrukken, laat enkel een te snelle conclusie toe: 'angst voor criminaliteit is in (de) buurten op zich een betrekkelijk ernstig probleem – een probleem dat tot op zekere hoogte losstaat van de omvang en aard van de 'werkelijke' criminaliteit en nauw verweven met een diffuus, algemeen gevoel van onveiligheid. Dit gevoel is op zijn beurt het resultaat van de demografische revolutie en de economische neergang die deze buurten hebben meegemaakt.'

De problematiek van de evaluatie van het project Boulevard Zuid laat zowel een korte als een lange bespreking toe. Kort, in de zin dat de weg die het evaluatieonderzoek bewandelt nog nauwelijks aansluiting vindt bij de weg die het project en de actoren binnen dit project volgen. Doordat de auteurs in hun verwerping van het Samenleving en Criminaliteit-concept van meet af aan (onterecht) de paradigma's van waaruit beide benaderingen vertrekken als incommensurabel bestempelen en ze dus bewust voor elkaar vreemde talen spreken, is een voor het project vruchtbare proces- en effectevaluatie, die eveneens een monitorfunctie binnen dit project zou kunnen vervullen onhaalbaar. Elk van beide partijen krijgt blijkbaar van elkaar het verwijt naar het hoofd geslingerd dat ze naast de kwestie praten.

Over evaluatie kunnen we ook lang spreken, in de zin dat de auteurs ook de theoretische uitgangspunten voor deze evaluatie, of concreter de meest zinvolle theorie-eigen vragen en problematieken, ter discussie stellen. Ook hier geeft het boek de lezer interessante aangrijpingspunten. Maar hoewel de auteurs de criminaliteitsproblematiek optrekken naar een

---

1. HEBBERECHT, P., HOFMAN, H., PHILIPPETH, K. en COLLE, P., *Buurt en Criminaliteit*, Brugge, Vanden Broele, 1992.

aantal bredere maatschappelijke fenomenen en van daaruit (terecht) meer zinvolle vragen stellen dan een Samenleving en Criminaliteit-benadering, blijven deze fenomenen zelf als verklarende concepten binnen een alternatieve benadering tekortschieten. En dit met onvermijdelijke gevolgen op de werkbaarheid van de preventiepraktijken die daarop gesteund zouden (moeten) worden. Concreter kan men zich afvragen of het relevanter is te spreken over 'de' buurtdeterioratie als abstracte criminogene factor, dan wel over de gevolgen van selectieve economische praktijken van de private woningmarkt en de selectieve politieke praktijken van een maatschappelijk woon- en huisvestingsbeleid op specifieke buurten en op specifieke bevolkingsgroepen. En selectief wil hierbij zeggen dat het 'anders' had gekund en dat een aantal keuzes om diverse nader te onderzoeken redenen, meebrengen dat juist deze buurt verloedert en juist deze groepen mensen aan hun lot worden overgelaten en dat dit niet het geval is enkele straten verderop.

Naar preventie toe zou een ingrijpen op deze keuzemomenten meer mogelijkheden scheppen dan de loutere vaststelling dat 'de ruiten beginnen te breken' en dat de gemeente er werk zou moeten van maken.

Tegelijk moet de vraag gesteld worden of de alternatieve concepten die de auteurs in het boek naar voor schuiven voor een verklaring van het veiligheids- of criminaliteitsprobleem wel als voldoende voorwaarden gepresenteerd kunnen worden. Hebben een hoog bevolkingsverloop, verstoorde familiale relaties en een sterke etnische mix in een buurt in verval automatisch een sterk criminogeen karakter? Het lijkt dat evenzeer de mate waarin deze omstandigheden door de betrokkenen zelf (vanuit een historisch-culturele benadering) als problemen ervaren worden en de wijze waarop deze problemen geduid worden binnen de voor hen bestaande en relevante manieren om daarmee om te gaan, deze mechanische relatie fundamenteel doorkruisen.

Preventie-initiatieven kunnen zich hierbij eveneens relevant richten op de wijze waarop mensen hun levensomstandigheden percipiëren en daarvoor meer emanciperende in plaats van individueel-egoïstische alternatieven verzinnen.

Ten slotte wordt naar de evaluatieproblematiek toe niet duidelijk welke variabelen en methodieken de auteurs vanuit hun Chicago-School perspectief naar de aanpak van een criminaliteits- of veiligheidsprobleem willen introduceren.

Deze verschillende bemerkingen brengen immers mee dat naar concrete en onmiddellijk introduceerbare preventiepolitieken toe de auteurs ondanks hun terechte kritieken op modieuze controlebenaderingen merkwaardig zwijgzaam blijven. Welke maatregelen kunnen genomen worden om de geponeerde criminogene invloed die uitgaat van een buurtgebonden – hoewel deze buurtgebonden weerslag van sociale transformatieprocessen in het boek onbesproken blijven – economische deterioratie, een groter wordende heterogeniteit van de bevolking, een grotere verhuismobiliteit van de bevolking of een groeiende kortsluiting van familiale relaties, om te buigen.

Technopreventie wordt begrijpelijkerwijze bij de aanpak van dit criminaliteits- en onveiligheidsprobleem slechts een zeer beperkte invloed toegedicht. Doch, 'daar staat tegenover dat de brede, maatschappelijke aanpak ook zijn grenzen kent'.

De hongerige lezer met de simpele vraag 'Wat te doen?' krijgt bij de lectuur van het boeiende werk dat de auteurs in het boek samengebracht hebben 'enkel' nouvelle cuisine opgediend: lekkere en gevarieerde hapjes die zeker de moeite waard zijn, maar die tegelijk de honger niet echt kunnen stillen. Of noodzakelijk, positiever, hapjes die de kookkunst van de lezer zeker en vast zullen inspireren tot zinvol experimenteerwerk en variatie in eigen keukens.

Hans HOFMAN